

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 2001/216

Karar Sayısı : 2004/120

Karar Günü : 2.12.2004

Resmi Gazete Tarih-Sayısı : 21.10.2005 - 25973

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Avanos Asliye Hukuk Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 18.6.1927 günlü, 1086 sayılı “Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu”nun, 2494 sayılı Yasa ile değiştirilen 195. maddesinin ikinci fıkrası ile, 432. maddesinin 3156 sayılı Yasa ile değiştirilen birinci fıkrasının ikinci tümcesinin Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Görölmekte olan davada, 4353 sayılı Kanun kapsamındaki kamu kuruluşları için daha uzun temyiz ve esas hakkında cevap verme süreleri öngören itiraz konusu kuralların Anayasa'ya aykırı oldukları kanısına varan Mahkeme, iptalleri için re'sen başvurmuştur.

III- YASA METİNLERİ

1. İtiraz Konusu Yasa Kuralları

1- Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 195. maddesinin iptali istenen ikinci fıkrasını da içeren hükmü şöyledir :

“MADDE 195- (Değişik: 16.07.1981-2494/16 md.) Davalı, ilk itirazları ile birlikte esas dava hakkındaki cevabını ve varsa karşı delillerini, dava dilekçesinin kendisine tebliği tarihinden itibaren on gün veya hâkim tarafından bir süre tayin edilmiş ise o süre içinde mahkeme kalemine bildirmek ve bir örneğini de davacıya tebliğ ettirmek zorundadır.

Yukarıda belirtilen on günlük süre, 8/1/1943 tarih ve 4353 sayılı Kanuna tâbi kamu kuruluşları hakkında otuz gündür.”

2- HUMK'nun 432. maddesinin iptali istenen tümcesini de içeren birinci fıkrası hükmü şöyledir :

“MADDE 432- (Değişik : 16/7/1981 - 2494/25 md.)

(Değişik : 26/2/1985 - 3156/20 md.) Temyiz süresi on beş gündür. ***Bu süre 8/1/1943 tarih ve 4353 sayılı Kanuna tabi kamu kuruluşları hakkında otuz gündür.*** Temyiz süreleri, ilâmın usulen taraflardan her birine tebliği ile işlemeye başlar.”

B- Dayanılan ve İlgili Görülen Anayasa Kuralları

Başvuru kararında, itiraz konusu kuralların Anayasa'nın 10. maddesine aykırı olduğu ileri sürülmüş, 36. maddesi ise ilgili görülmüştür.

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılımlarıyla, 1.5.2001 tarihinde yapılan ilk inceleme toplantısında, 18.6.1927 günlü, 1086 sayılı “Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu”nun;

a) Dosyada eksiklik bulunmadığından 432. maddesinin 3156 sayılı Yasa ile değiştirilen birinci fıkrasının ikinci tümcesinin esasının incelenmesine,

b) 2494 sayılı Yasa ile değiştirilen 195. maddesinin ikinci fıkrasının iptaline ilişkin istemle ilgili olarak ise;

Anayasa'nın Geçici 15. maddesinde, “12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk Milleti adına kullanan, 2356 sayılı Kanunla kurulu Millî Güvenlik Konseyinin, bu Konseyin yönetimi döneminde kurulmuş hükümetlerin, 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunla görev ifa eden Danışma Meclisinin her türlü karar ve tasarruflarından dolayı haklarında cezaî, malî veya hukukî sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz.

Bu karar ve tasarrufların idarece veya yetkili kılınmış organ, merci ve görevlilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar, tasarrufta bulunanlar ve uygulayanlar hakkında da yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemez”

hükmüne yer verilerek, 12 Eylül 1980'den, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanı oluşturuluncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk Milleti adına kullanan Millî Güvenlik Konseyi'nin çıkardığı yasaların Anayasa'ya aykırılığı savında bulunulamayacağı öngörülmüştür.

7.11.1982 günlü, 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın halkoyu ile kabulünden sonra yapılan ilk seçimler sonucu oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanı 6.12.1983'de toplanmıştır.

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 195. maddesi 16.7.1981 tarihinde değiştirildiğine göre, Anayasa'nın Geçici 15. maddesinin son fıkrası kapsamında bulunduğu açıktır.

Bu nedenlerle, Anayasa'ya aykırılığı savında bulunulamayacak bu kurala ilişkin başvurunun Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle reddine,

OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu Yasa kuralı, dayanan ve ilgili görülen Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Başvuru kararında, itiraz konusu kuralın Anayasa'nın 10. maddesine aykırı olduğu ileri sürülmüştür. Ancak, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesine göre Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasa'ya aykırılığı hususunda ilgililer tarafından ileri sürülen gerekçelere dayanmaya mecbur değildir. Anayasa Mahkemesi taleple bağlı kalmak kaydıyla başka gerekçe ile de Anayasa'ya aykırılık kararı verebilir.

Bu nedenle, kural Anayasa'nın 36. maddesi yönünden de incelenmiştir.

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 432. maddesinde temyiz süresi on beş gün olarak öngörülmüş iken 16.7.1981 tarih ve 2494 sayılı Kanun'la otuz güne çıkarılmıştır. 5.4.1985 tarih ve 3156 sayılı Kanun'un 20. maddesi ile yapılan değişiklikle bu süre tekrar on beş güne indirilmiş, ancak itiraz konusu tümce ile 8.1.1943 tarih ve 4353 sayılı Yasa'ya tâbi kamu kuruluşları için otuz gün olduğu belirtilmiştir. Bu düzenlemenin gerekçesinde; “otuz günlük sürenin, gelişmiş ulaşım kolaylıkları göz önüne alındığında davaların gereksiz yere uzamasına neden olduğundan on beş güne indirildiği, ancak, 8.1.1943 tarih, 4353 sayılı Kanun'a tâbi kamu kuruluşları hakkında söz konusu Kanun'daki prosedür de dikkate alınarak, otuz gün olarak muhafaza edildiği”, ifade edilmiştir.

4353 sayılı “Maliye Vekaleti Baş Hukuk Müşavirliği'nin ve Muhakemat Umum Müdürlüğünün Vazifelerine ve Devlet Davalarının Takibi Usullerine ve Merkez ve Vilayetler Kadrolarında Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanun”un 2. maddesinin (C) bendi ve 3. maddesinin (B) bendi gereğince, bakanlıklarla genel bütçeye dahil dairelere ait hukuk ve ceza davaları ile her türlü icra takiplerinde bu daireleri mahkemeler, hakemler, icra daireleri, dava ve icra işleriyle alakalı diğer merciler önünde temsil yetkisi Maliye Bakanlığı'na verilmiştir. Yasa'nın 18. maddesinin birinci fıkrasına göre bu yetki Hazine avukatları vasıtasıyla kullanılmaktadır. Bu davaların asıl tarafı ilgili daire olup, Hazine avukatı onun davadaki kanuni temsilcisidir. Ancak Hazine avukatının bulunmadığı yerlerde temsil yetkisi ilgili idarelerin o yerdeki daire amirlerine aittir.

Yasa'nın ikinci kısmının ikinci ve üçüncü bölümlerinde idari davalarla, hukuk ve ceza davalarının ve icra takiplerinin usulleri belirtilmiştir. 32. maddede, 27., 28., 29. ve 30. maddeler hükümlerine uygun bir karar alınmış olmadıkça, tamamen veya kısmen Devlet aleyhine neticelenen davalarla icra takiplerinden, yüksek dereceli mercilerde tetkiki istenmesi mümkün olanlar hakkında kanun yollarına gidilmesi mecburiyeti getirilmiştir.

Yasa'nın 34. maddesinde, mevzuu kalmayan veya yanlışlıkla açıldığı anlaşılan veya Hazine hak ve hukukuna müessir olmayan, kanun ve usule uygun bulunan davalarda, İdare aleyhine sonuçlanan kararlara karşı yüksek dereceli mahkemelere müracaattan vazgeçilmesi yetkisi Maliye Bakanlığına verilmiştir.

4353 sayılı Yasa'daki bu düzenleme biçimi nedeniyle, asliye hukuk mahkemelerinde karara bağlanan davaların temyiz edilmesi konusunda hazine ile davanın tarafı olan kamu idare veya kuruluşu arasında, ya da temyizinde fayda umulmayan kararlar bakımından Maliye Bakanlığı'ndan izin alınması konusunda sözü edilen usulün tamamlanabilmesi belli bir süreyi gerekli kılabilir. Bu sürenin takdiri yasa koyucuya aittir. Ne var ki bu takdirin Anayasa'da çerçevesi çizilen esaslara aykırı olmaması gerekir.

Anayasa'nın 10. maddesinde “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar” denilmektedir. Bu ilke, birbirleriyle aynı durumda olanlara ayrı kuralların uygulanmasını, ayrıcalıklı kişi ve toplulukların yaratılmasını engellemektedir. Aynı durumda olanlar için farklı düzenleme, eşitliğe aykırılık oluşturur. Anayasa'nın amaçladığı eşitlik mutlak ve eylemli eşitlik değil hukuksal eşitliktir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'nın öngördüğü eşitlik ilkesi çiğnenmiş olmaz.

Hukuk davalarında, davacı veya davalı ister gerçek, ister tüzel kişi veya kamu tüzel kişisi ya da hazine olsun, netice itibariyle “taraf” sıfatını alır. “Taraf” olma itibariyle davacı ya da davalının hukuki durumları aynıdır. İtiraz konusu düzenleme ile, hukuki konumları aynı olduğu halde, 4353 sayılı Yasa kapsamındaki kamu idare ve kuruluşları ile davanın diğer tarafını teşkil eden, fakat anılan Yasa kapsamı dışında kalan kuruluş ve kişiler arasında farklı kurallar getirilerek bir taraf lehine ayrıcalık tanınmaktadır.

Anayasa'nın 36. maddesi yönünden yapılan değerlendirmede de aynı sonuca ulaşmak mümkündür. Anılan maddenin birinci fıkrasında 3.10.2001 günlü, 4709 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle, herkesin, “...adil yargılanma hakkına” sahip olduğu esası öngörülmüştür.

“Adil yargılanma hakkı”nın ulusalüstü düzeyde genel kabul görmüş ölçütleri arasında önemli bir yer tutan “silahların eşitliği” ilkesi, davanın tarafları arasında yargılama sırasında usul hükümleri yönünden eşit konumda bulunma, taraflardan birine dezavantaj diğerine avantaj sağlayacak kurallara yer vermeme esasını öngörmekte, diğer bir deyişle davanın tarafları arasında hakkaniyete uygun bir dengenin varlığını gerekli kılmaktadır.

İtiraz konusu kuralda, bir hukuk davasında taraf olma durumu nedeniyle hukuki durumları itibariyle eşit oldukları açık olan 4353 sayılı Yasa kapsamındaki kamu idare ve kuruluşları ile davanın diğer tarafını teşkil eden diğer kişi ve kuruluşlar arasında, temyiz süresi bakımından farklı düzenlemeler öngörüldüğü, bu durumun ise davada hakkaniyete uygun bir dengenin varlığına engel teşkil ettiği, bu bakımdan silahların eşitliği ilkesinin ihlâl edildiği, dolayısıyla kuralın Anayasa'nın 36. maddesinde ifadesini bulan adil yargılanma ilkesine de aykırı düştüğü sonucuna varılmıştır.

Bu nedenlerle, Anayasa'nın 10. ve 36. maddelerine aykırıdır, iptali gerekir.

Tülay TUĞCU bu görüşe katılmamıştır.

VI- KARARIN YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesi ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 53. maddesi uyarınca, kanun, kanun hükmünde

kararname veya TBMM İ t z    ya da bunların belirli madde veya hükümleri iptal kararının Resm  Gazete'de yayımlandığı gün yürürlükten kalkar. Ancak, Anayasa Mahkemesi iptal kararı ile meydana gelecek hukuksal bo lu u kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlâl edici nitelikte görürse, bo lu un doldurulması için iptal kararının yürürlüğe gireceğı günü ayrıca kararla tırabilir.

Bu çerçevede yapılan değerlendirmede, itiraz konusu kuralın iptaline karar verilmesi ile meydana gelen hukuksal boşluk kamu yararını olumsuz yönde etkileyecek nitelikte görüldüğünden, yeni düzenleme yapması için yasama organına makul bir süre tanımak amacıyla iptal kararının Resm  Gazete'de yayımlanmasından ba layarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi uygun bulunmuştur.

VII- SONUÇ

A- 18.6.1927 günlü, 1086 sayılı ‘‘Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’’nun 432. maddesinin 3156 sayılı Yasa ile de i tirilen birinci fıkrasının ikinci tümcesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Tülay TU CU'nun kar ıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

B- İptal edilen tümcenin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESM  GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BA LAYARAK ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GÖRMESİNE, OYB RLİ İYLE,

2.12.2004 gününde karar verildi.

Ba�kan	Ba�kanvekili	�ye
Mustafa BUM�N	Ha�ım KILI�	Sacit ADALI

�ye	�ye	�ye
Fulya KANTARCIO�LU	Ertu�rul ERSOY	T�lay TU�CU

Üye

Ahmet AKYALÇIN

Üye

Mehmet ERTEN

Üye

Fazıl SAĞLAM

Üye

A. Necmi ÖZLER

Üye

Serdar ÖZGÜLDÜR

KARŞIOY

Davada, HUMK'nun 195. maddesinin birinci fıkrasında davalının cevap süresinin on gün olmasına karşın ikinci fıkrasında 4353 sayılı Yasa'ya tabi kuruluşlar için bu sürenin otuz gün olarak belirlenmesinin Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olduğu ileri sürülerek 195. maddenin ikinci fıkrasının iptali istenmektedir.

Anayasa'nın 10. maddesinde amaçlanan eşitlik, mutlak eşitlik olmayıp hukuksal durumlardaki eşitliktir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlanırsa Anayasa'nın amaçladığı eşitlik ilkesi bozulmuş olmaz. Ayrıca, durumlarındaki özellikler kimi kişi ya da topluluklar için değişik kuralların konulmasını da gerektirebilir.

Davaların mümkün olan en kısa zamanda sonuçlanmasını sağlayacak hukuki düzenlemelerin yapılması zorunluluğu kuşkusuzdur. Ancak, bu amaç sağlanırken savunma hakkının gereği gibi kullanılmasını engelleyici hükümlerden kaçınılmalıdır.

İtiraz konusu kural, kamu kurumları ile özel hukuk kişileri arasında herhangi bir ayrıma gitmemiş davasını elindeki bilgi ve belgelerle doğrudan savunabilecek her kişi için aynı süreyi getirmiştir. 4353 sayılı Yasa kapsamında bulunan genel bütçeye dahil idareler ise anılan Yasa'nın getirdiği zorunluluklar nedeniyle davalarını doğrudan takip edebilme olanağına sahip değildirler. Bu idareler ellerindeki bilgi ve belgelerini kendilerini savunacak olan hazine avukatlarına aktarmak durumunda kalmaktadırlar. Savunmayı yapacak hazine avukatları da uyuşmazlığın maddi ve teknik özelliklerini öğrenmek zorundadırlar. Bu süreç ise belli bir zamanı gerektirdiğinden 4353 sayılı Yasa kapsamındaki idarelerin hukuksal durumlarını davalarını doğrudan takip edebilen, elinde bilgi ve belgesi hazır bulunan diğer kamu kurumları ile özel hukuk kişilerinden farklı kılmaktadır. 4353 sayılı Yasa kapsamında olmaları nedeniyle davalarını doğrudan takip edemeyen idareler doğrudan takip edebilenlerden farklı hukuksal durumda olduğundan onları farklı bir süreye tabi kılan kural, Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmamaktadır. İstem reddi gerektiği görüşüyle çoğunluk kararına katılmıyorum.

Esas Sayısı : 2001/216
Karar Sayısı : 2004/120

Üye

Tülay TUĞCU